

A SZERB NÉP AZ ÚJ KOR KÜSZÖBÉN*

SLOBODAN SELENIĆ

Mindenekelőtt elnézésüket kell kérnem, hogy bejelentett dolgozatom, amelynek Szerbia a XIX. és a XXI. század között címet szándékoztam adni, nem készült el. Most csak a mentségül szolgáló magyarázatot adhatom meg; igyekszem érvekkel alátámasztani, miért nem írtam, miért nem írhattam meg, pontosabban hogy mi gátolt a téma feldolgozásában.

A nem kis ambíciókkal szervezett kerekasztal-beszélgetés témájához már egy évvel ezelőtt jegyzetelni kezdtem, de ahogy a szervezők halogatták az értekezlet megtartásának időpontját, úgy halasztottam én is tézisem végső megformálását, amelyben azt akartam elmondani, hogy az említett időszakban a szerb nép íjként feszült a történelmi és társadalmi végpontok között. Feszült a tizenkilencedik század patriarchális-paraszti világa és századunk urbanizálódott viszonyai között, majd két civilizáció, a török-orientális és a hellén-európai, valamint a sík vidéki ember és a hegylakók mentalitása között.

Azonban valahányszor belekezdtem a téma földolgozásába – néhány hónap után, szinte azonos időközönként –, teherként nehezedtek rám nemzeti cselekedeteink ambivalenciái, amelyek mindahányszor elbátortalanítottak, s olyan kételyeket szültek, melyek folytán elvesztek lehetséges szövegem támpontjai. Mert gyakran véltem öngyilkos irracionalizmust fölfedezni a szerb nép viselkedésében, s ezek mind hatványozottabban akadályoztak, sőt lehetetlenné tették számomra, hogy népem jövőképéről elmélkedjek. Ahogyan közeledett Pakrac, Dubrovnik, Szarajevó, dolgozatom címének implicit optimizmusa mind cinikusabban hangzott a fülemben, s mindinkább fintornak éreztem, a

* Elhangzott a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia 1992. június 18-ai tanácskozásán

komolyság helyett csak a grimaszt láttam. Valami azt sugallta, hogy sötétben botorkálunk, tévelygünk, hogy képtelenek vagyunk felismerni nemzeti érdekeinket, s ezért illúzió, hogy meg tudnánk azokat védeni. Egyszerűen megértettem, hogy nem vagyok képes értelmesen beszélni az új idők kezdeteiről, mert béklyóként nehezedik rám, szinte kísért a felismerés, hogy butaságaink láncolata katasztrofális, mert gyors lépésben közelít bennünket a civilizált világból való kirekesztéshez.

Hogyan beszélni az új korszak kezdetéről, amikor a nemzet háborúba vonul, még mielőtt számba vett volna minden más lehetőséget céljainak megvalósítására, amikor nem méri föl idejében és kellőképpen, mennyit érnek ezek a célok, s mi az ára a kitűzött cél elérésének; amikor nem különbözteti meg az erőt a kíváalomtól. Az államvezetés a számos területen tapasztalt fogyatékoságot hadköteles ifjak, asszonyok, tehetetlen gyermekek és öregek életével kívánja palástolni. Harcba küldi anélkül, hogy tudná, mibe kerül a hadviselés, és ki fogja a számlát fizetni. Az állam pedig végső soron mindenben szűkölködik, csak az emberéletben nem. Nem ez nemzeti ideológiánk fikciója?

Való igaz, hogy nem a nemzet szavazta meg az értelmetlen és pusztító háborúkat eredményező határozatokat, hanem a nemzet részéről féllilegalisan székbe ültetett hatalom, de ez a jövőre nézve vajmi keveset jelent. Elképesztő, mennyi gyerekes értelmetlenség rejlik értelmiségi és politikai vezetőink egy jelentős hányadában, akik saját hibáikat ellenségkép-teremtéssel palástolják. Nemrégiben Novica Milić a *Književna rečben* Miguel Unamuno spanyol író *Del sentimiento trágico de la vida . . .* (A tragikus életérzés) című esszéje kapcsán értekezett a címbe foglalt fogalomról. Mivel ismeretlen volt számomra a kifejezés, csak sejtettem, hogy az életlátásról van szó, amivel naponta találkozom újságainkban, s ezért utánanézttem, mi lehet az. Nietzsche és Freud szerint a *resentimentóval* megnevezett indulatok, a veszélyeztetettség, a tunyaság, a merev elzárkózás, a gyűlölet és a bosszú különös ötvözetét jelentik. Olyan érzés, amelyet a nemzet még nem élt ki, vagy nem akkor élt ki, amikor eljött az ideje, s lappang, keresve kiteljesedésének pillanatát. Az, aki a *resentimentó*t magáévá tette, a felelősséget mindig másra hárítja, rosszat feltételez, vádaskodik, jogaiban tartósan megrövidítve és becsapva érzi magát. A szerencsétlen és agg Unamuno is azt keresi, kutatja, hogy nemzetét mi vitte a forradalomba és polgárháborúba, hogyan esett áldozatul a *resentimentónak*. „A kék, hogy gyilkolva haljon meg. A nemzet, amely nem az életben talál vigasztalást, hanem a halál tölti el boldogsággal” – mondja.

Hihetjük-e, hogy a jugoszláv polgárháborúba keveredett nemzetek nem a resentmentó áldozatai? A közismert horvát sirám nem az alacsony indulatok, a megrövidítettség és a bosszú sokáig ki nem élt együttese, amely most „nemzetileg” intimizálódva kielégülést követel? De ugyanakkor azt a kérdést is fel kell tennünk, vajon a föltételezett össznépi összeesküvés Szerbia ellen nem ugyanúgy a szerb nép resentmentója? A gyűlölet, a veszélyeztetettség és bosszúvágy nálunk is korporatív nemzeti nyomorékokat szül. És valóban: mind nyilvánvalóbb, hogy nem az egyik Szerbia harcol a másik – az Anti-Szerbia ellen, hogy Unamunót parafrazeáljam a spanyol örületről szóló esszéjéből.

Mélyen átérezve a *sohasem* szó kizárólagosságát, mégis azt mondom: sohasem, tehát sohasem volt nehezebb a szerbség és Szerbia újabb kori történelmében a jövőről beszélni, mint ma, amikor fél lábbal már a XXI. században vagyunk, anélkül, hogy ennek tudatában lennénk. Mi itt ma csak arról beszélhetünk nyugodt lelkiismerettel, hogy mit teszünk holnap délelőtt, holnapután és az elkövetkező három hétben, hogy Szerbiát a gyógyulás útjára térítsük. Ha ezt meg nem tesszük, s folytatjuk az eszelős háborúzást, ha továbbra is szoktatjuk magunkat a rezervátumhoz, ahhoz, hogy körülzárva éljünk, az új idők számunkra létezni sem fognak.

B. Gy. fordítása